

скай палітычнай і прававой лексікі.

Літэратура

1. Подокшин С.А. Скорина и Будный: очерк философских взглядов // М., 1974.
2. Скарына Ф. Прадмовы і пасляслоўі. // Мн., 1969.
3. Шалькевіч В.Ф. Скарына і наш час. // Мн., 1979.
4. Францыск Скарына – грамадскі дзеяч, мысліцель, першадрукар, асветнік, адвакат // Юстиция Беларуси. – 2003. – №6. – С.11-12.

ПРАБЛЕМЫ ЎДАСКАНАЛЕННЯ ЮРЫДЫЧНАЙ ТЕХНІКІ Ў РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ

М. Д. Шапялёвіч

У цяперашні час пытанне юрыдычнай тэхнікі набыло асабліва актуальны характар. Аб гэтым сведчыць павелічэнне актыўнасці ў прававым рэгуляванні сферы нарматворчасці, што выявілася ў распрацоўцы і прыняцці Закона «Аб нарматыўных прававых актах», Правілаў падрыхтоўкі праектаў нарматыўных прававых актаў, зацверджаных Указам Прэзідэнта №359 ад 11 жніўня 2003 года, і іншых актаў, датычных падрыхтоўкі, афармлення і правядзення экспертыз праектаў нарматыўных актаў. Аднак, нягледзячы на досыць шырокае рэгуляванне дадзенай сферы, застаюцца пэўныя праблемы, некаторыя з іх мы разгледзім ніжэй.

Можна адзначыць, што зараз якасць нарматворчасці як з пункта гледжання юрыдычнай тэхнікі, так і з пазіцыі эфектыўнасці прававога рэгулявання, нажаль, досыць нізкая. Прычынай гэтага з'яўляецца ўзросшая актыўнасць дзейнасці дзяржаўных органаў па занясенні змен і дадаткаў у нарматыўныя акты, што часцяком прыводзіць да сітуацыі, калі, ледзь не кожны пункт (артыкул) падвергнуліся змене. Гэта адбываецца ў сілу шэрагу аб'ектыўных прычын (невысокі ўзровень правасвядомасці, недастатковае ўзаемадзеянне заканадаўца з навукай, неабходнасць апэратыўнай праватворчасці, адсутнасць прагнастычнай дзейнасці і наступнага маніторынга работы прынятага акта). Мы лічым, што ў сувязі гэтым неабходна ўдасканальваць тэхніку занясення змен і дадаткаў у нарматыўныя акты.

Працэдура занясення змен і дадаткаў павінна засноўвацца на прынцыпе іерархічнасці прававой сістэмы, гэта значыць у цвёрдай залежнасці ад віду актаў і іх юрыдычнай сілы. Гэта значыць, што змены і (або) дадаткі ў нейкі акт могуць быць занесеныя толькі такім жа актам таго ж дзяржаўнага органа (службовай асобы). Для адмены акту або прызнання яго страціўшым сілу, можа таксама выкарыстоўвацца акт большай юрыдычнай сілы. Так Прэзідэнт управе адмяніць любое рашэн-

не Ўрада, а таксама мясцовага выканаўчага і распарадчага органа. (п. 25, 26 арт. 84 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь). Мы лічым, што гэта абгрунтавана з пазіцыі размеркавання кампетэнцыі паміж узроўнямі дзяржаўнай сістэмы кіравання. Аднак існуе праблема занясення змен і дадаткаў у рамках аднаго органа, які ўпаўнаважаны выдаваць розныя нарматыўныя акты. Гэта датычыцца, у першую чаргу, нарматворчасці Кіраўніка дзяржавы. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь у рамках сваёй кампетэнцыі мае права выдаваць два віды нарматыўных актаў: указы і дэкрэты (часовыя і на падставе закона аб дэлегаванні паўнамоцтваў). Прававая прырода гэтых актаў адрозніваецца. Гэта ўказвае на тое, што сферы прававога рэгулявання дадзеных выглядаў актаў не павінны перасякацца. Такім чынам, занясенне змен і (або) дадаткаў, а таксама прызнанне актам, які страціў сілу, акта аднаго віда недапушчальна актам іншага.

Змена ўказаў і дэкрэтаў, а дэкрэтамі ўказаў раней спараджала блытаніну пры азначэнні месца дадзеных актаў сістэме права. У Канцэпцыі ўдасканалення заканадаўства была вызначаная гэтая праблема, і ў заканадаўстве яна была вырашана ў 2003 годзе. У Правілах падрыхтоўкі праектаў нарматыўных прававых актаў (п. 94) была прадугледжана магчымасць прызнання дэкрэтаў і указаў страціўшымі сілу, адпаведна ўказаў і дэкрэтаў. Гэта не зусім узгадняецца з сутнасцю дадзеных актаў ў тэорыі права. Больш за тое, палажэнне п. 94 датычыцца толькі прызнання акта актам, які страціў сілу, і яго нельга распаўсюджваць таксама на занясенне зменаў і дадаткаў. На наш погляд, гэта памылка распацоўнікаў Правілаў. «Крыжаванае» ўжыванне указаў і дэкрэтаў мела месца як у выпадках прызнання актаў актамі, якія страцілі сілу, так і пры ўнясенні зменаў і дадаткаў. Таму лагічна і паслядоўна было б урэгуляваць і гэты аспект.

Выклікае навуковую цікавасць дакументальнае афарменне прызнання актаў страціўшымі сілу. На практыцы афармленне адбываецца дзвума спосабамі. Першы: можа выдавацца спецыяльны акт, які ўтрымлівае пералік актаў і асобных палажэнняў актаў. Другі спосаб складаецца ва ўключэнні ў тэкст акта асобнага атрыкула ці пункта, у якім прыводзяцца акты, якія страцілі сілу.

На наш погляд аптымальным з'яўляецца першы спосаб. У другім выпадку атрымліваецца сітуацыя, калі норма, па сутнасці, аднакратна ўжывання знаходзіцца побач з астатнімі палажэннямі акта і «цягнецца» з імі на працягу ўсяго тэрміна дзеяння акта. Можа ўзнікнуць праблема, калі замест старога акта (А) прымаецца новы (Б), і ў апошнім утрымліваецца норма датычна спынення дзеяння першага. Праз нейкі час гэты новы акт

замяняецца наступным (В). Узнікае пытанне: як аформіць страту актам Б юрыдычнай сілы. Калі напісаць, што ён страчвае юрыдычную сілу, гэта адмяняе страту юрыдычнай сілы першапачатковага акта А, г. зн. акт А зноў пачынае дзейнічаць. З другога боку, у акце В ў пералік актаў, якія страчваюць юрыдычную сілу, нельга ўключыць акт А, таму што ён ўжо не дзейнічае. Такім чынам, атрымліваецца блытаніна. Каб яе пазбегнуць, неабходна аднастайна вырашаць гэта пытанне, і, на наш погляд, вырашаць яго менавіта праз прыняцце асобнага акта. Неабходна адразу распрацоўваць пакет праектаў: асноўны акт і акт, якім страчваюць сілу папярэднія акты.

У беларускім заканадаўстве невырашанай застаецца праблема множнага выкарыстання спасылкавых нормаў. Паводле п. 76 Правіл падрыхтоўкі праектаў нарматыўных актаў, не дапушчаецца ўжыванне спасылкі на норму, калі пры выкарыстанні спасылкі ўзнікаюць цяжкасці ў разуменні сэнсу нарматыўнага загада. Аднак нарматыўныя акты утрымліваюць шмат прыкладаў, з адсылакамі да заканадаўчых актаў або да заканадаўства ў цэлым. Часта сустракаецца спасылка кшталту «у парадку, усталяваным заканадаўствам», аднак варта заўважыць, што юрыдычныя дзеянні ўвогуле не могуць ажыццяўляцца ў іншым парадку, акрамя як ва ўсталяваным заканадаўствам.

Часта спасылкавыя нормы фармулююць указанне на прававое рэгуляванне, якое на самай справе адсутнічае. Яны існуюць на выпадак магчымага (планаванага) прававога рэгулявання. У сувязі з гэтым актуальнай выглядае натульная мадэль праватворчасці. Як вядома, основа прававога рэгулявання пэўнай сферы грамадскіх адносін закладаецца, як правіла, законам. Затым нормы закона развіваюцца падзаконаміі актамі. Але прывядзенне заканадаўства ў адпаведнасць дадзенаму закону заўсёды адстае па часе ад уводзінаў у дзеянне самога закона, і атрымліваецца, што дасылкі, якія ён утрымлівае дасылаюць да неіснуючых пакуль правілаў. Таму прапануецца забараніць уводзіны ў дзеянне асноўнага закона (ці іншага акта) да таго часу, пакуль не будуць падрыхтаваны неабходныя адпаведныя акты ў яго развіццё.

У ідэале, спасылкавыя нормы надаюць заканадаўству нейкую сістэмнасць, аднак гэта толькі ў тым выпадку, калі яны адсылаюць да нормы (акту), якія існуюць у рэчаіснасці. У нашай сістэме заканадаўства ў сілу бязладнай нарматворчасці спасылкавыя нормы толькі заблытваюць і дэзарыентуюць праваўжывальніка. Таму ў мэтах удасканалення заканадаўства неабходна больш дбайна падыходзіць да выкарыстання ў нарматыўным акце спасылкавых нормаў. Яны могуць мець месца толькі пры рэальным існаванні аб'екта дасылкі. Мы лічым, адпавед-

ныя рэкамендацыі павінны быць занесеныя ў Правілы падрыхтоўкі праектаў нарматыўных актаў.

Неабходна таксама закрануць парадак уступу акта ў сілу. Закон «Аб нарматыўных прававых актах» усталёўвае агульныя правілы, датычныя моманту ўступу. На падставе арт. 65 дадзенага Закона нарматыўныя акты могуць уступаць у сілу:

1. праз 10 дзён пасля афіцыйнага апублікавання (законы і дэкрэты)
2. са дня ўключэння ў Нацыянальны рэестр прававых актаў Рэспублікі Беларусь (усе акты, за выключэннем законаў, дэкрэтаў, пастановаў палат Парламента);
3. з моманту прыняцця (пастановы палат Парламента).

Акрамя таго, існуюць некаторыя асаблівасці, датычныя актаў, якія закранаюць правы, свабоды і абавязкі грамадзян. Такія акты ўступаюць у сілу толькі пасля іх афіцыйнага апублікавання. Пры гэтым нарматыўныя прававыя акты публікуюцца пасля ўключэння іх у Нацыянальны рэестр прававых актаў Рэспублікі Беларусь.

Дадзеныя нормы дыспазітыўныя, таму ў нарматыўным акце можа быць указанне на іншы тэрмін уступу яго ў сілу. Мы лічым, што такая дыспазітыўнасць у некаторай ступені ўшчамляе правы грамадзян, а таксама іншых асоб, на якіх распаўсюджваецца дзеянне таго або іншага акту. Галоўнай чынам гэта дакранаецца законаў і дэкрэтаў, паколькі ў самім акце можа быць паказаны момант уступу як да дзесяці дзён, усталяваных Законам, так і пасля. Улічваючы асобую значнасць адносінаў, якія рэгулююцца законамі і дэкрэтамі, мы лічым, неабходна дадзены дзесяцідзённы тэрмін разглядаць як мінімальны, паколькі ён прызначаны для азнаямлення шырокага кола асоб з новымі ўсталяванымі правіламі. У сувязі з гэтым нельга пераносіць момант уступу ў сілу закона або дэкрэту на больш ранні тэрмін, у прыватнасці, на момант афіцыйнага апублікавання.

У некаторых выпадках у законе або дэкрэце ўказваецца, што дадзены акт уступае ў сілу праз дзесяць дзён пасля афіцыйнага апублікавання, гэта значыць дублюе палажэнне арт. 65 Закона «Аб нарматыўных прававых актах». Мы лічым, што дадзенае ўказанне залішняе, паколькі ў мэтах уніфікацыі працэдуры ўступу ў сілу, неабходна аднастайна складаць дадзеныя нормы. Гэта значыць недапушчальна ў адным выпадку абмаўляць уступ акту ў сілу праз дзесяць дзён, а ў іншым – не (законы аб ратыфікацыі міжнародных пагадненняў).

Такім чынам, ў Рэспубліцы Беларусь значная ўвага надаецца праблеме ўдасканалення юрыдычнай тэхнікі. Прававымі актамі на ўзроўні заканадаўчых актаў усталяваны некаторыя правілы, якімі неабходна кіравацца пры падрыхтоўцы праектаў нарматыўных актаў. Але,

нягледзячы на гэта, застаюцца некаторыя праблемныя моманты. Яны ўрэгуляваны няпоўна ці нерацыянальна, або прававое рэгуляванне адсутнічае наогул.

Сярод найбольш актуальных праблем, мы лічым, неабходна вылучыць наступныя: тэхніка занясення зменаў і дадаткаў у нарматыўныя акты, прызнанне іх страціўшымі сілу, пашырэнне практыкі выкладання акта ў новай рэдакцыі, выкарыстанне нявызначаных спасылак на «заканадаўства», тэхніка ўводзінаў акта ў дзеянне, момант ўступлення ў сілу. Акрамя таго, існуюць праблемы славесна-дакументальнага выкладу тэкста акта (нумарацыя артыкулаў, частак, пунктаў), недахопы ў тэрміналагічнай базе і г.д.

СЛОЖНАЯ (СМЕШАННАЯ) ВИНА: ВОПРОСЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ КВАЛИФИКАЦИИ

И. И. Душевская

Сложная вина характеризуется различным психическим отношением к последствиям первого и второго порядка. Впервые выделить смешанную форму вины как самостоятельную предложил немецкий криминалист Ансельм Фейербах в начале XIX века, выступая, таким образом, против сохранения в уголовном праве понятия непрямого умысла.

Затем в середине 60-х годов на страницах журнала «Советская юстиция» (1966. № 19. С. 13–15; 1967. №3. С. 5–7; 1969. №7. С. 7–8) развернулась серьезная дискуссия, сущность которой заключалась в том, что при совершении некоторых преступлений наблюдается различное отношение (как умышленное, так и неосторожное) к действию и неосторожное к наступившим последствиям.

Развивая эту тему, группа ученых, в том числе Н.Ф. Кузнецова, полагали, что при совершении умышленного преступления вместе с прямыми последствиями деяния наступают и побочные, более тяжкие, не охватываемые умыслом виновного, но повышающие общественную опасность содеянного, т.е. имеет место сложная вина [1].

Сторонники противоположной точки зрения отвергали существование преступлений со сложной виной. Кригер Г.А. подчеркивал, что «конструкция смешанной вины является искусственной и входящей в разрез с понятиями конкретных форм вины» [2, с. 332–346], закрепленных в уголовном законе. Дискуссия утихла, но вопрос остался открытым.

В 90-х гг. при разработке проектов УК стран СНГ, в некоторых из них (ст. 27 УК РФ, ст. 25 УК Республики Беларусь) законодатель предпринял попытку урегулировать спор о сложной вине, охарактеризовав ее, как умышленное совершение преступления и неосторожность по отношению